

DABASI HALÁSZ Zsuzsanna

BAZ MEGYE MIGRÁCIÓS TENDENCIÁINAK VIZSGÁLATA

A migráció vizsgálatával hazánkban az 1989-es rendszerváltás után kezdtek el szociológusok és közgazdászok foglalkozni. A 90-es évek első kutatási témáit a XX. századi migrációs elméletek és tendenciák magyar adaptálása jellemezte. A küzdelem folyamatos volt egy statisztikai rendszer kialakításáért, minél pontosabb becslésekért, és a feltárható, de részben tilalmak alá eső adatok megszerzéséért. Ez a tanulmány a már hivatkozott 1997-es PHARE kutatáshoz készült a BAZ megyei migrációs tendenciákról, szintén küzdve az adatok hiányosságával, illetve pontatlanságával.

A vándorlás nem új keletű, az emberiség történetének része. Kezdődött a bibliai Exodussal, s a második világháborút követő menekülési hullámon át korunk népvándorlásával folyamatos jelenség. Kiket tekintünk migrálóknak, ez a különböző szakirodalmakban sokat vitatott kérdés. Gyakran megkülönböztetik a vándorlók azon csoportját, akik nem szabad elhatározásukból hagyják el a lakóhelyüket (menekültek), vagy külön említik azokat, akik „csak” munkavállalás miatt változtatják tartózkodási helyüket, illetve más elbírálás alá esnek azok, akik áttelepülők vagy hazatelepülők vallják magukat. A vándorlás okság szerinti megkülönböztetése nagyon kétséges. Gondoljunk a második világháborút követő kitelepítésekre, illetve a svábok „hazatelepítésére”. Az eltérő indokok, státusok szerinti megkülönböztetés mindig politikai, illetve morális kérdés volt Európában. A migrációnak azt a definícióját tartom a legelfogadhatóbbnak, amely tekintet nélkül az okokra migránsnak tekinti az egyéneket, illetve csoportokat – ide értve esetleg teljes nemzeteket –, akik állandó vagy ideiglenes jelleggel lakóhelyüket, illetve tartózkodási helyüket földrajzi viszonylatban megváltoztatják. Magyarországon 1995-ben 327.835-en változtattak lakóhelyet.

A belföldi vándorlási statisztika számbevételének alapja a lakcím bejelentési rendszer, amelyről a Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal szolgáltat adatot a sta-

tisztikai feldolgozás céljára. Megbízhatósága az állampolgárok fegyelmezettségétől függ. Ha nem történik meg az átjelentkezés, illetve ideiglenes cím bejelentés, akkor az természetesen nem követhető nyomon. Jellemző, hogy az állandó lakhelyváltást a lakosság viszonylag pontosan bejelenti, de ha valaki ideiglenes jelleggel költözik el, sok esetben nem veszi a fáradságot, hogy ezt regisztráltassa. Ennek oka azonban nem csak a hanyagság, hanem sokan élnek olyan albérletben, ahol a tulajdonosok nem engedik a bejelentkezést. A bérbeadók egyrészt tartanak az APEH-től – mivel elvileg a szoba-, illetve lakaskiadásból származó bevétel adóköteles –, másrészt még él az a félelem, hogy a hivatalosan bejelentett lakót esetleg nehezebb szerződésbontás esetén kitenni. Az adatok pontosságát befolyásolja még az 1994-es rendelkezés is, amely az ideiglenes lakcímek kétévenkénti megerősítését írja elő, és évente automatikusan törlik a meg nem erősített címeket.

Összehasonlítva az évtized adatait megállapíthatjuk, hogy hazánkban csökken a vándorlás intenzitása. (1. táblázat)

Magyarországon évente körülbelül 375.000 ember változtatja meg lakóhelyét. Az ország lakosságához viszonyítva ez három százalékos migrációt jelent. Az 1991. évet bázisul véve 1995-ben 18%-kal kevesebben költöztek. Közgazdaságilag a migráció csökkenése

Az állandó és ideiglenes vándorlás 1991-1995-ig

Év	1991	1992	1993	1994	1995
Összes vándorlás főben	398 826	404 108	692 870	359 420	327 838
Változás az előző év %-ában	-	101,32	97,21	91,48	91,21

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

nehezen magyarázható. A munkanélküliség növekedésével az gondolnánk, hogy az emberek mobilitása növekszik, mivel kénytelenek intenzívebben munkát keresni. Hazánkban azonban sajnos globális munkanélküliségről kell beszélnünk. Ez a tény megnehezíti a munkanélküliek helyzetét. Ugyanis nem biztos, hogy az ország más pontján munkát találunk, illetve hogy az új munkahely stabil lenne. Megfigyelhető, hogy az emberek szívesebben vállalják a kényszerű munkanélküliségüket a megszokott környezetben, mint idegenben. A lakóhelyükön már kialakították kapcsolatszerződésüket, és azt gondolják, hogy ezek a „gyenge kötések” esetleg könnyebben hozzászolgálnak új munkahelyhez, illetve ha másképp nem megy, feketén jobban tudják biztosítani megélhetésüket „hazai terepen”. A migráció ellen hat a magyarok és ezen belül a borsodiak úgynevezett „röghöz kötöttsége” is. Hazánkban nagy gondot jelent az ingatlanok mobilizálása. Nincs kialakult országosan jól működő ingatlanpiac, így különösebb ráfordítás, illetve veszteség nélkül nehezen értékesíthetők a lakások. Az új lakások megvásárlási procedúrája is bonyolult az előbb említett hiányosság miatt. Nem alakult ki Magyarországon bérlakás hálózat, az önkormányzatok nem nyújtanak segítséget ezen a téren. Meglévő lakásvagyontuk inkább értékesíteni szeretnék, sem mint bérlakásként működtetni. Miskolc városában a költségvetési hiány fedezésére jelenleg az intenzív ingatlan-eladás jellemző, aminek következtében rohamosan csökken a belterületi lakó- és intézményi telkek, épületek száma. Stratégiai célként határozta meg a város önkormányzata egy olyan ingatlan portfólió kialakítását, amelyben elsődleges a hozam, nem pedig a szociális szempontok. A magán befektetők pedig még csak kis számban jelentek meg a lakáspiacon. A bérelhető lakások sok esetben

1. táblázat feketén találnak lakóra az előnytelen adóztatási szabályok miatt. Mindezen hatások ismeretében érthetjük meg a migrálók számának csökkenését évről évre.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei migráció intenzitása

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a kilencvenes években csökkenő tendenciát mutat a vándorlás intenzitása. Ez a hazai viszonyoknak megfelel. BAZ megyében az országos átlagot meghaladja a lakosság számához viszonyított migrációs arány, 3%-kal szemben 4,7%. (2. táblázat)

2. táblázat

Állandó és ideiglenes vándorlás BAZ megyében (fő)

Év	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Megyén belül	-	-	22.337	20.421	20.399	17.959
Elvándorlás más megyébe	-	-	13.339	12.694	10.132	9.960
Bevándorlás	-	-	10.065	9.229	7.546	4.330
Összes vándorlás	-	-	45.741	42.344	38.077	35.249
Vándorlási különbözet	-5.145	-4.008	-3.277	-3.465	-2.586	-2.630

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

Magyarország vándorainak valamivel több mint nyolc százaléka évek óta BAZ megyéből kerül ki.

Megyén belüli vándorlás

A megyén belüli mozgás jelentős, a megyei migráció 48 százalékát adta 1992-ben és 1993-ban. Nem sokkal módosult ez 1994-95-ben sem, ekkor 53, illetve 50 százalék a az új lakóhelyet választóknak maradt a megye határain belül. Nem KSH felmérésekből tudjuk, hogy a BAZ megyében élőket megkérdezve sokan elvándorolnak lakóhelyükről, mintegy 60 százalék, de nagy részük csak a szomszédos városokat jelöli meg célállomásul, ahonnan a lakosok szintén elvándorolnak.

A megyén belüli vándorlás a szomszédos megyékben az 1995. évben hasonló volt. Nógrádi migránsok 50

százalékban, a hevesiek 55, a szabolcsiak 58 százalékban a megyén belüli más településen találtak új otthonra.

Megvizsgálhatjuk, hogy a megyén belüli vándorlók a városokat vagy a községeket választják e szívesebben. Országosan a migrálók 56 százaléka az összes elvándorló közül a városokban telepedik le. Ez BAZ megyében sincs másképp. 1993-ban 58,9, 1994-ben 57,2, 1995-ben 59,4 százalékos arányban a városokat részesítették a községekkel szemben előnyben az új lakóhelyet választók.

Elvándorlás

Az elvándorlás üteme BAZ megyében az elmúlt öt évben csökkenő tendenciát mutat. Évente mintegy 11 ezer ember keres más megyében letelepedést. (3. táblázat)

1995-ben 1992-höz viszonyítva 26 százalékkal

3. táblázat

Elvándorlás BAZ megyéből

	1992	1993	1994	1995
Elvándorlás más megyébe az előző év százalékában	-	95	79	98

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

kevesebben költöztek más megyébe. Kedvelt vándorlási cél az ország fővárosa Budapest, az összes migráló 12-13 százaléka választja. Ez évente mintegy 43.000 bevándorlót jelent. Az elvándorlóknak 1994-ben 12, 1995-ben 14,5 százaléka telepedett le Budapesten. A BAZ megyéből érkezők a fővárosba újonnan bejelentkezők mintegy nyolc százalékát adják, ez évről évre három-négyezer ember jelent. Megyénkből is sokan próbálnak szerencsét a fővárosban. A BAZ megyéből elvándorlók jelentős része 1993-ban 38, 1994-ben 36, 1995-ben 40 százaléka választotta a budapesti letelepedést. Más megye városaiban az elvándorlók 1993-ban 40, 1994-ben 42, 1995-ben 39 százaléka jelentkezett be. Más megye községeibe BAZ megyéből az elvándorlók 20-22 százaléka keres új lakóhelyet évente. Országosan és megyei szinten is a migrálók 45 százaléka az, aki községben telepszik le. A községekbe bevándorlók 80 százalékát a megyén belüli vándorlás adja. Pontos adat nincs a birtokunkban, de feltételezem, hogy a községekbe betelepülő nagy része a szomszédos községekből érkezik. Ennek oka a házassági szokásokban van, jellemzően egy-egy nagyobb

település vonzáskörzetén belül élők kötnek szorosabb kapcsolatot. Általánosságban megfigyelhető az is, hogy akik a jól megszokott hazai környezetet elhagyják, inkább a nagy városokat részesítik előnyben. Ott könnyebb új munkahelyet találni, és az a kevés bérlakás, amely első kapaszkodásul számításba jöhet, a városokban koncentráldik. (4. táblázat)

Az elvándorlók között többségben vannak a nők, a megye településeit elhagyóknak átlagosan 52,6 százaléka

4. táblázat

Az elvándorlók nem szerinti megoszlása BAZ megyében (fő)

	1993	1994	1995	Összesen
Férfi	15.984	14.374	15.547	45.905
Nő	17.131	16.157	17.727	51.015
Összesen	33.115	30.531	33.274	96.920

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

nő. A megye lakosságának nem szerinti megoszlását tekintve a nők aránya 51,7 százalék. Ennek egyik oka lehet, hogy házasságkötéseknél Magyarországon gyakoribb, hogy a feleség költözik a férj falujába. Ezzel szemben tudjuk azt is, hogy válások esetén általános, hogy a férfiak hagyják el az eddigi lakhelyüket. Az itt elmondottak azonban csak hipotézisek, hiányzik egy széles körű reprezentatív felmérés, amelyből a migráció okaira következtethetnénk. A megyei elvándorlási statisztikáiból megvizsgálhatjuk a kor szerinti megoszlást is. (5. táblázat)

5. táblázat

Az elvándorlók kor szerint megoszlása BAZ megyében (fő)

Év/korcsoport	1993	1994	1995	Összesen
-14	5 960	6 015	6 076	18 051
15-29	16 459	14 199	16 742	47 400
30-59	8 344	7 825	8 023	24 192
60-	2 352	2 492	2 433	7 277
Összesen	33 115	30 531	33 274	96 920

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

A táblázatból kitűnik, hogy leginkább a 15-30 év közöttiek hagyják el megyénket. Az összes elvándorlóknak

átlagosan majdnem a felét ők adják. Ez azzal magyarázható, hogy az emberek ebben a korban tanulnak, házasodnak, alapozzák meg egy-egy cégnél későbbi karrierjüket. Az összes elvándorló 18,6 százaléka 14 évnél fiatalabb. Ők feltehetően szüleiket követik. Érezhető a középiskolás és egyetemisták korosztályában 15-25 éves korig egy intenzívebb ideiglenes elvándorlás. Sajnos nincs adat arra vonatkozóan, hogy milyen a visszatérési mutatója ennek a korosztálynak. Érdekes eltérés mutatkozik a nem és kor szerinti megoszlás vizsgálatánál, hogy a 60 év feletti nők elvándorlása több mint kétszerese az ugyanilyen korú férfiakénak. Mivel a lakhelynyilvántartó a bejelentkezéseknél az okságot nem tartalmazza, és erre irányuló kutatási anyag nem áll a rendelkezésemre, hipotéziseim megfigyelésen alapulnak.

Bevándorlás

A BAZ megyébe irányuló vándorlás évente átlagosan, az elmúlt öt év adatait figyelembe véve, 8 ezer fő körül mozog. A bevándorlás intenzitása évről évre csökken. (6. táblázat)

6. táblázat

A bevándorlás volumenének változása

	1992	1993	1994	1995
Bevándorlás az előző év százalékában	-	91	81	97

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

1995-ben 1992-höz viszonyítva 27 százalékkal kevesebben költöztek megyénkbe. Bevándorlóként 1995-ben a megyében 7330-an regisztrálták magukat. Ez országosan a más megyébe költözők mindössze négy százalékát jelenti. Érdemes az országos adatból kivenni a Budapestre költözőket, mivel igen jelentős számuk torzítja az arányt. Ha ezt megtesszük, akkor a más megyébe migrálók 5,4 százaléka választja BAZ megyét. Összehasonlításként – Budapestet figyelmen kívül hagyva – például Győr-Moson-Sopron megyébe a migránsok három százaléka, míg a szomszédos Heves megyébe négy, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe 5,3 százaléka regisztráltatja magát. Szignifikáns eltérés a megyék között ezen a területen nem mutatható ki.

A megye városaiba 1993-ban 5760, 1994-ben 4714, 1995-ben 3303 egyén jelentkezett be más megyéből. 1994 évre az előző évhez hasonlítva 19 %-os csökkenés, míg 1995-ben az 1994. évhez viszonyítva 30 %-os csökkenés tapasztalható a megye városainak bevándorlási statisztikájában. Két év alatt a letelepedők száma a megye

városaiban más megyékből 43,7 százalékkal esett vissza. (7. táblázat)

7. táblázat

**Bevándorlók nem szerinti megoszlása
BAZ megyében (fő)**

	1993	1994	1995	Összesen
Férfi	14.445	14.377	14.447	43.266
Nő	15.205	14.703	16.196	46.104
Összesen	29.650	29.945	30.643	89.370

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

Megállapítható, hogy a bevándorlók közül a nők nagyobb arányban vannak, átlagosan 51,6 százaléka a megyében a gyengébb nem tagja. Ez az arány körülbelül megegyezik a megye lakosságának nemek szerinti megoszlásával. (8. táblázat)

8. táblázat

**A bevándorlók kor szerint megoszlása
BAZ megyében (fő)**

Év/korcsoport	1993	1994	1995	Összesen
-14	5.356	5.838	5.828	17.012
15-29	14.458	12.549	14.803	41.810
30-59	7.596	7.254	7.627	22.477
60-	2.240	2.304	2.386	6.930
Összesen	29.458	27.945	30.643	88.238

Forrás: KSH adatok alapján saját összeállítás

A táblázatból is kitűnik, hogy leginkább a tizenöt és harminc év közöttiek a bevándorlók, az összes bevándorlónak átlagosan majdnem a felét, 47,4 százalékát ők adják. Ez szintén azzal magyarázható, hogy az emberek ebben a korban tanulnak, házasodnak alapozzák meg egy-egy cégnél későbbi karrierjüket. Az összes bevándorló 19,3 százaléka a 14 évnél fiatalabb.

A nagyfokú munkanélküliség miatt BAZ megye nem a migránsok célközpontja. 1995. decemberében a munkanélküliségi ráta 16,6 százalék volt, a többi megyéhez viszonyítva a második legmagasabb. Ezt csak Szabolcs-Szatmár-Bereg megye tudta felülmúlni. Ebből következően megyénkben a betelepedőknek elhelyezkedési gondokkal kell megküzdniük. Ha már előre sikerül is munkahelyet találniuk, ennek stabilitása igen kétséges. Nem jellemző a megye gazdasági struktúrájára a nagy nemzetközi cégek jelenléte. Ez azért befolyásolja a bevándorlást, mert az internacionális mamutvállalatok személyzete gyakran internacionális, azaz magukkal hoz-

zák a szakembergárdát, akik bevándorlóként jelennek meg. Negatívan befolyásolja a megye lakosainak élet-színvonala is a betelepedés intenzitását. Ezen a téren is majdnem a negatív csúcsot állítjuk fel. Az egyetlen „pozitívum”-unk, hogy viszonylag sok az elhagyott ház, megvételük nem jelent nagy anyagi megterhelést. Ezek azonban nem a nagyvárosokban találhatók. A megye közlekedési viszonyai az elmúlt évtizedben nehezítették az ingázók sorsát. Megszűntek azok a nagyvállalatok, amelyek rendszeres járatokat indítottak. A MÁV is folyamatosan csökkenti személyvonatai járatsűrűségét kihasználatlanságra hivatkozva. Úthálózatunk állapota pedig nagyon rossz, bizonyos települések a téli időszakban szinte az országban elsőként válnak megközelíthetetlené.

Külföldi állampolgárok Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

A külföldiek Magyarországon való letelepedése két markáns csoportra osztható: legálisan hazánkban tartózkodók, illetve illegálisan itt élők. A legálisan regisztrált külföldiek három nagy csoportot alkotnak:

a) *Hazatelepülők.* Európában a keleti blokk összeomlásával, a Szovjetunió felbomlásával megindult egy etnikai visszarendeződéssel kapcsolatos népvándorlás. NSZK-beli kutatók 1950 és 1990 között 2,3 millió német hazatelepültet regisztráltak. Potenciális hazatelepülők az Európában élő német kisebbség azon részét tekintjük, akik a volt Szovjetunió területén, Lengyelországban, Romániában, a volt Jugoszlávia területén élnek, becslést adtuk 323 000 fő. A Magyarországra évenként hazatelepülők száma 1988 óta két-három ezer ember, fő forrása Románia, illetve kisebb hányadban a volt Szovjetunió. A Belügyminisztérium adatai szerint 1994-ben 69 310 legálisan hazatelepült élt Magyarországon. A hazatelepülőkhez sorolom még a visszatérő „volt emigránsokat”, illetve az ő leszármazottaikat. Számuk kb. hétezer fő. A hivatalos statisztika ez utóbbiakat nem ismeri el hazatelepülőként. Jellemző, hogy fejlettebb infrastrukturális térségből érkeznek, többségük már túl a munkaképes koron, szellemi és pénzügyi tőkét fektettek be itthon.

b) *Menekültek és menedékesek.* Menekült az a személy, akit a Genfi Konvenció alapján megfogalmazott öt ismérvi szerinti (politikai, nyelvi, faji, vallási, nemzeti) személyi üldöztetés ért hazájában. Menedékes az a személy, aki ideiglenes védelmet kér a befogadó országtól. Az USA menekültügyi hivatalának felméréséből tudjuk, hogy 1991 áprilisában a hazájukból elüldözöttek száma a világban elérte a 17,5 millió embert. Európában a világ menekültjeinek tíz %-a kér befogadást. Az elmúlt évtizedben drasztikusan emelkedett azok száma Nyugat-Európában, akik menekült státust kértek. A nyolcvanas

évek elején évi száz ezres, míg a kilencvenes évek elején már évi ötszáz ezres nagyságrendben érkeznek az Európai Közösségbe menekültek. Magyarországon menekült státust 1988-93 között ötezeröttszáz fő kapott, ez a kérelmezők csupán öt %-a. Az ideiglenesen menedéket kérők számát mintegy 133 ezer főre becsülték az elmúlt tíz évben, a legutóbbi regisztrációk csak 5912 főt igazoltak vissza. (1995. évi adat)

c) *Tartózkodási engedéllyel rendelkezők.* Tartózkodási engedéllyel rendelkezők azok a személyek, akik munkavállalási, orvosi, tanulási céllal engedélyt kérnek és kapnak. Az egy évnél hosszabb ideig itt tartózkodók 75%-a általában személyes okokat, 21%-uk a munkavégzést jelölte meg. 1995-ben összességében mintegy százezer főre becsülhető a tartózkodási engedéllyel itt élők száma.

Az illegálisan, engedély nélkül hazánkban tartózkodókról – érthetően – nincsenek mértékadó információk, legfeljebb óvatosabb-merészebb becslések. Az illegálisan bevándorlók a zöldhatáron érkeznek, vagy turista, illetve látogató úti okmánnyal utaznak be az országba. Céljuk általában fekete munkavállalás. A Munkaügyi Minisztérium illetékesének információi alapján hetven-száz ezer főre tehető azon külföldiek száma, akik a fekete gazdaságban dolgoznak.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a Munkaügyi Központban nyilvántartott külföldiek munkavállalási engedély kérelme alapján tudok a migrációról következtetéseket levonni. 1994-ben hatszáz külföldi állampolgár adott be kérelmet, és ötszázán kaptak engedélyt. Általában az elsődleges engedélykérelmek körében volt nagyobb az elutasítás, s csak elenyésző mértékben a meghosszabbítási kérelmeknél. Megyénkbe a külföldi munkavállalók alapvetően négy irányból érkeznek: a szomszédos országokból, az Egyesült Államokból és Nyugat-Európából, a Távol Keletről, és az Arab országokból. A külföldiek foglalkoztatási okai Borsodban jellemzően gazdasági eredetűek, illetve speciális, főleg az anyaországhoz kapcsolódó ismereteket igénylők (anyanyelvi szintű nyelvoktatás, üzletkötők). A munkáltatók szívesen veszik igénybe a szomszédos országokból érkező olcsó külföldi munkaerőt. A munkavállalók Magyarországon többszörösét megkeresik (legalábbis vásárló értéket tekintve) az otthoni bérüknek. Legjelentősebb az ukrán, román és szlovák állampolgárságú kérelmezők száma. Túlnyomórészt fizikai foglalkozásúak, akiket a feldolgozó iparban (varrónők Sátoraljaújhely és Ózd térségében), mezőgazdaságban (román, ukrán egy hónapos szezonmunkások, pl. almabetakarítás) kereskedelem, vendéglátóiparban (kínaiak) helyezkednek el. A külföldi munkavállalók többsége nő, arányuk általában ötven % feletti. Ez alól kivételt képeznek a Romániából (ahol a férfiak aránya általában nagyobb), illetve az arab országokból (ahol valószínűleg szerepet játszanak a vallási szokások) érkezők. Az engedélyt kapók több mint a fele

húsz és negyven év közötti, akik gyakran kérik a későbbiekben a családgyesítést (feleségüknek, gyermekeiknek), illetve magyar állampolgárral kötnek házasságot. Az illegális bevándorlásról nincsen megbízható információ, a térségben élők megítélése szerint a fekete munkát végző ukránok, románok, kínaiak aránya jóval meghaladja az engedéllyel rendelkezőkét. Leggyakrabban az építőiparban, mezőgazdaságban és a piacokon tűnnek fel.

Külföldre távozók

Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből

A demokratizálódó Magyarországon a nyolcvanas évek végén a magyar kormány, a politikai demokrácia alapintézményeit megteremtve, megszüntetett minden, a szabad mozgást korlátozó intézkedést. Azzal, hogy a magyar állampolgárok kinttartózkodási ideje nincs lehatárolva – az útlevel érvényességén belül –, a kiáramló népességről szerzett statisztikai információk mennyisége igen kevés. Az 1990 évi népszámlálás eredményei lehetővé tették a külföldön tartózkodók becslését. A születések és halálozások számán alapuló statisztikák és a népszámlálás adatai között az eltérés kétszázezer fő. Bár elképzelhető, hogy ez a szám hibás, a külföldön lévők számát bizonyára jól közelíti.

A kivándorlás motivációja rendkívül sokféle lehet, de általánosságban három nagy csoportot különítünk el: menekülők, munkavállalók, hazatelepülők. Magyarországról ma senki sem kaphat a világon menekült státust. Hazatelepülők igen kis számban nemzetiségekből előfordulhatnak, azonban ez az elmúlt évtizedben nem volt jellemző. Munkavállalás céljából a Magyarországot elhagyókat három részre oszthatjuk. Az első a kelet-európai térségben szerveződő magyar vállalkozói tevékenységhez kapcsolódik. Ez a kint dolgozó réteg kisvállalkozókból, egyes vállalatok menedzsereiből, gazdasági társaságok képviselőiből áll. Államközi egyezmények keretében, illetve egyéni munkavállalóként öt-hat ezer magyar dolgozik külföldön, ebből jelentős hányaduk, három-négy ezren Németországban. Főleg szakképzett fizikai foglalkozásúak, zömében az építő-, illetve a vendéglátóiparban. Ez a kint dolgozó réteg a hazai munkanélküliek, illetve munkanélküliség által fenyegetettek közül kerül ki. A tudományos kutatás világrendszerében található munkát a kvalifikált, felső-középosztálybeli réteg. A kibocsátó térség elsősorban a főváros, illetve néhány vidéki nagyváros. Alapvetően két fő felhasználópiacot különböztetünk meg. Az egyik az USA (továbbra is jelentős marad a szívóhatás), a másik Nyugat-Európa. Ez utóbbi sokkal kevesebb magasan kvalifikált munkaerőt igényel. Az előrejelzések szerint a következő években a kelet-európai kutatórendszerekből az elvándorlási kedv növekedni fog, de a migrációs folyamatokat a felvevőpiacok munkaerő szükséglete

határozza meg. Új jelenség hazánkban az előzőekben nem sorolható oktatási célú migráció. A felső-középréteg már tudatosan törekszik arra, hogy külföldön járassa középiskolába, illetve egyetemre gyermekeit.

A BAZ megyéből 1994-ben a Német Munkaügyi Központ felé benyújtott pályázatok száma 144 db volt, ez közel kétszerese az előző éveknek. Körülbelül a pályázók fele kapott engedélyt. Legtöbben az építőiparban, vendéglátó-iparban, egészségügyben tudnak elhelyezkedni. Nem keresett szakma a kohász, vegyész, autószerelő. A pályázókra jellemző, hogy általában férfiak, már családosak, többségük (80-85%-uk) munkanélküli. Vagyis bár a németországi munkavállalási lehetőség csekély, két szempontból mégis fontos. Egyrészt, ha minimálisan is, de csökkenti a borsodi munkanélküliséget, másrészt a külföldi munkavállalás tapasztalatot, a nyelvtudás a hazatérők számára jobb esélyt biztosít a hazai munkaerőpiacon.

Vándorlási különbözet

A vándorlási különbözet évek óta negatív BAZ megyében. 1995-ben azonban a csökkenés mértéke kisebb volt, mint a megelőző években, 1993-hoz viszonyítva 24 százalékkal alacsonyabb. 1995-ben a városokra esett a vándorlási különbözet 57,4 százaléka, az arány a megelőző években is hasonló volt. A vándorlásból adódóan a megye lakossága 263 fővel csökkent, ez 45,8 százalékot tesz ki a megye népességének csökkenéséből. Az ezer főre jutó vándorlási különbözet Budapest után Borsodban a legkedvezőtlenebb. (1993-ban BAZ megyében mínusz 4,5, 1994-ben mínusz 3,4, 1995-ben mínusz 3,5). Irányát tekintve évek óta negatív migrációs különbözet figyelhető meg. Ennek feltételezhető oka a megye atraktivitásának csökkenése. A borsodi medencében kialakult ipari körzet hanyatlása növekvő munkanélküliséget, csökkenő jövedelmeket, ebből következően romló életszínvonalat okozott. Ezek a jellemzők nem teszik a megyét a vándorok vágyai központjának. A migráció másik mozgató rugója a befogadó terület vonzása mellett a kibocsátó régió taszító hatása. Mivel az ország más részeiben az általános közérdeket meghatározó jellemzők nem rosszabbak, sőt! Így érthető a bevándorlás intenzitásának csökkenése. A megye oktatási intézményeinek bővülése azért nem fejt ki különösebben érzékelhető szívó hatást, mivel ez nem helyi specialitás, hanem az ország más területeire is jellemző. A megye taszító hatása indukálja a bevándorlást meghaladó elvándorlást. Feltételezésem szerint ennek ütemét az fogja vissza, hogy a megyében felhalmozott értékek igen nehezen mobilizálhatók. E hipotézisek jobb alátámasztására azonban el kellene végezni egy, a migráció oksági kritériumait feltáró széles körű reprezentatív felmérést.